

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Факультет права та психології
Юридична клініка «Правова допомога»**

**МАТЕРІАЛИ
II ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ФОРУМУ
«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ
НАСИЛЛЮ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ»**

11 лютого 2021 року

**Дніпро
2021**

УДК 316.6:34+364.632

ББК 88.5;67

С 69

*Ухвалено до друку Вченою радою Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»
(протокол № 9 від 29.04.2021 р.)*

Матеріали II Всеукраїнського форуму «Соціально-психологічні та правові аспекти протидії насиллю в освітніх закладах» (11 лютого 2021 року, Вищий навчальний приватний заклад «Дніпровський гуманітарний університет»): збірник доповідей та тез. Дніпро: ВНПЗ «ДГУ», 2021. 306 с.

(в авторській редакції)

Вміщено матеріали II Всеукраїнського форуму, в якому взяли участь вчителі загальноосвітніх шкіл, професорсько-викладацький склад закладів вищої освіти, юристи, психологи, соціологи, вихователі таких міст України, як: Дніпро, Кам'янське, Львів, Тернопіль, Івано-Франківськ, Черкаси, Одеса, Харків, Київ, Полтава, Мелітополь, та інші, представники керівних установ Дніпропетровської області. Тематика статей охоплює актуальні питання щодо протидії насиллю в освітніх закладах.

Матеріали форуму можуть бути використані у практичній діяльності фахівців вказаних напрямів діяльності та у навчальному і виховному процесах закладів освіти.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Кириченко Олег Вікторович – доктор юридичних наук, доцент, ректор Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Алфьорова Тетяна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету права та психології Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Лежнева Тетяна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Крашеніннікова Тетяна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри прикладної лінгвістики Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Корсунська Вікторія Валентинівна – старший викладач кафедри психології Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет», практичний психолог, член Української спілки психотерапевтів

Мірошник Андрій Дмитрович – фахівець з міжнародних зв'язків Відділу організації наукової роботи, міжнародних зв'язків та академічної мобільності

(Вищий навчальний приватний заклад «Дніпровський гуманітарний університет»)

© Автори, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
Кириченко О. В. Вступне слово	8
НАПРЯМОК: СОЦІАЛЬНИЙ	
Бандурка Л. В., Левченко О. Л. Кібербулінг як соціально-педагогічна проблема: визначення та профілактика	10
Демичева А. В. Інклюзивна освіта як механізм реалізації права дітей з інвалідністю на освіту	15
Демченко К. А. Булінг як вияв віктимності в освітньому просторі	19
Дирда В. О. Соціально-психологічні аспекти профілактики насильства в освітньому закладі	24
Донець І. С. Трансформація конфліктів та медіація як соціальні аспекти протидії насильницьким моделям спілкування	28
Ковпак Т. С. Наслідки шкільного насильства	31
Крашеніннікова Т. В. насильницьке використання мов на окупованих територіях	33
Кривуля В. О. Прагматичний аспект значення слова «захист» у німецькій мові	37
Кулик Т. О. Профілактика протидії насильства в освітньому закладі	40
Nahorna Yu., Pakulova T., Tymofiiva K. How Teachers Deal with Cases of Bullying in High School	44
Наріжна В. В. Як відповісти виклику сьогодення: шкільний булінг, шляхи вирішення	47
Приймак М. М., Макар О. І., Семенишин М. І. Соціально-психологічні аспекти протидії насильству в освітньому закладі	49
Рекус О. В. Проблема насильства в умовах навчального закладу	54
Савченко Т. С. Соціально-психологічні аспекти протидії булінгу в шкільному середовищі через розвиток емоційного інтелекту	57
НАПРЯМОК: ПСИХОЛОГІЧНИЙ	
Бордейчук І. С. Психологічні аспекти протидії булінгу в учнівському середовищі	59
Бублікова Н. Ю. Створення в школі сприятливого емоційного клімату засобами запровадження «системи підвищення відповідальності» Марвіна Маршала як передумова запобігання проявів насильства в закладі освіти	62
Варіна Г.Б. Психологічні детермінанти толерантного ставлення в інклюзивному освітньому просторі НУШ	65
Вітязь О. З. Техніки управління емоціями	69
Горленко В. М., Сосновенко Н. В. Психологічно безпечне освітнє середовище, як основа протидії насильству серед дітей	75
Гудзенко Т. П., Корсунська В. В. «Булінг» з погляду «Дитина агресор»	79
Завгородня І. А. Профілактика насилля дітей у віртуальному просторі	84

Єхалова Л. В. Діти війни. Психологічне насилля	86
Іванова Т. М., Пижик Г. Г. Шкільна медіація як засіб формування безпечного освітнього середовища	91
Ілюшик Н. О. Психологічні аспекти протидії насильству за ознакою доповіді.	96
Кашкарьова Л. Р. Аналіз досвіду країн Європи, Америки, Азії та України з протидії булінгу в учнівському середовищі.....	99
Козлова В. С. Психологічний аспект протидії булінгу в закладі освіти.....	104
Кокуца В. В. Соціально-психологічна та просвітницька діяльність із попередження насильства серед учнівської молоді	107
Корсунська В. В. Харасмент в освітніх закладах.....	111
Лагерєва І. В. Використання освітніх програм із медіації та відновних практик як ефективна технологія вирішення конфліктів шляхом співробітництва	115
Літвін О. Я. Психологічні аспекти протидії насильству в закладах дошкільної освіти	117
Масалова Ю. В. Розвиток емпатії дітей як чинник запобігання булінгу в освітніх закладах.....	124
Мостова Т. О. Домашнє насилля як основний фактор девіантної поведінки підлітків у навчальному закладі: психологічний аспект	129
Надвинична Т. Л. Психопрофілактика булінгу в закладах вищої освіти	134
Пріснякова Л. М. Дитяче насилля в Україні та світі	138
Рогуліна О. В. Соціально-психологічний аспект протидії насильству в закладі освіти.....	142
Савченко В. Г., Андрюшина Л. Л., Родіна Ю. Д., Родіна Є. Д. Психологічна служба у закладах вищої освіти як протидія виникненню поля можливих конфліктів	145
Ходотаєв А. А., Корсунська В. В. Прояв насильства серед осіб в освітній галузі... ..	148
Фалей К. Ю. Попередження, виявлення та профілактика домашнього насильства як один із пріоритетних напрямків роботи психологічної служби закладу загальної середньої освіти	152
Филимошкина Н. В., Чугай А. А. Сексуальные преступления и дети-жертвы.....	156
Шевченко С. В. Психологічні аспекти вивчення проблеми булінгу: вітчизняний та зарубіжний досвід	160
Шиян О. О. Гармонізація дитячо-батьківських відносин як важливий напрямок роботи сучасного закладу дошкільної освіти.....	164
Ящук К. В., Бевза Л. Ю. Психологічна допомога жертвам домашнього насильства.....	169

НАПРЯМОК: ПРАВОВИЙ

Азаренко Т. І. Впровадження гендерного компоненту в закладах вищої

освіти сектору безпеки і оборони України.....	174
Алфьорова Т. М. Проблеми безсторонності суб'єктів протидії булінгу.....	179
Бобокал О. М. Кібербулінг в освітньому середовищі	184
Грузин В. А. Поточні проблеми та прогнозовані перспективи розвитку (недопущення булінгу) між здобувачами в закладах освіти зі специфічними умовами навчання	188
Денисенко О. Б. Профілактика протидії проявам насильства в школі (за власним досвідом).....	192
Жеглінська Т. О. Здоров'я дитини як об'єкт адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-4 Кодекс України про адміністративні правопорушення	196
Ірха Ю. Б. Детермінанти насильства за ознакою статі в закладах освіти	198
Колесник В. А. Домагання як вид насильства за ознакою статі	203
Лабенська Л. Л. Забезпечення прав дитини в Україні: сучасний стан.....	208
Лантух І. С., Бразалук В. П. Світовий досвід боротьби з булінгом та катуванням серед неповнолітніх	211
Лежнєва Т. М., Черноп'ятов С. В. Деякі проблеми складу булінгу	214
Лисак С. О. Безоплатна правова допомога як інструмент протидії насиллю в закладах освіти	219
Недов С. Л. Кіберцькування як один із проявів булінгу.....	222
Стрижак Д. І., Богатинський Є. О. Визначення поняття «булінг» та його попередження в закладах освіти	227
НАПРЯМОК: ВИХОВНИЙ	
Гладаревська Н. Л. Профілактика булінгу в школі	231
Лучанінова О. П. Протидія насильству в закладах вищої освіти: сучасні підходи й виховна рефлексія.....	236
Очеретько Н. А. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх	240
Сергієнко Н. П. Bullying: Reasons, Prevention, Protection.....	244
Таран І. І. Поведінка «захисту» учасників шкільного булінгу	247
Троценко А. М. Проблема булінгу серед дітей у сучасному освітньому просторі	249
НАПРЯМОК: ГЕНДЕРНИЙ	
Антіфєєва Х. О. Роль гендерної педагогіки на формування мистецтва жити у здобувачів освіти в полі освітнього простору	255
Гарець Н. О. Гендерні стереотипи студентської молоді як фактор гендерно- обумовленого насилля.....	258
Масалова Ю. В. Розвиток емпатії дітей як чинник запобігання булінгу в освітніх закладах.....	262
Мошенська Н. В. Гендерне конструювання як соціальний аспект протидії насильству в закладі освіти.....	267
НАПРЯМОК: ІНКЛЮЗІЯ	
Братішко Н. В. Навчання без страху. Реалізація права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.....	271

Замостна О. Г. Явище булінгу в інклюзивному освітньому середовищі	275
Івашин А. П. Сучасні підходи до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами	280
МАЙСТЕР-КЛАСИ, ПРАКТИКУМИ, ПРЕЗЕНТАЦІЇ, ІНФОРМАЦІЯ	
Лисунець Я. М. Протидія насильству у шкільному середовищі	283
Литвиненко К. Ю. Сім'я – простір без насильства	286
Муравська Є. В. Як пояснити дошкільнятам про булінг? Від слів до практики	297
Мазурок Р. А. Створення толерантного середовища в дошкільному закладі для запобігання насильству	298
Шевчук О. С. Профілактика насилля в закладі освіти	298
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	299

Крашеніннікова Тетяна Валеріївна,
*кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри прикладної лінгвістики
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

НАСИЛЬНИЦЬКЕ ВИКОРИСТАННЯ МОВ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Народ – це передусім мовна спільнота. З часом вона або розчиняється в іншій спільноті чи спільнотах, або формується в націю, що прагне до цілісності, завершеної власною державністю. Боротьба у світі за мови не вщухає і сьогодні, бо це боротьба за право бути самим собою, боротьба за існування.

Рідна мова є та мова, яка вироблена рідним народом на його споконвічній землі і пристосована саме до його умов існування, до його менталітету, до його способу думання. Вона є рідною не тільки для всього народу, а й для кожного окремого індивіда, що належить до цього народу, незалежно від того, з якою мовою йому довелося зіткнутися при появі на світ. Рідна мова – це мова предків і рідної землі. Якщо народ втрачає свою мову, він перестає бути народом. Національна мова з'являється не раптово. Її становлення триває сотні, а то й тисячі років. Численні покоління формують її, розвивають, збагачують, удосконалюють, пристосовують до свого менталітету, до природного оточення, до мінливих умов життя.

Українська мова – мова корінного населення України та українців, які проживають за її межами. Мова безмежна за своїми ресурсами. Українці завжди відрізнялися своєю толерантністю до інших націй, за що постійно й страждали. Останні події довели, що ми систематично живемо у стані мовної агресії та комунікативного шоку. Російська держава, не тільки фізично, але й через засоби масової інформації, продовжує наступальні злочинні дії проти нашого народу.

Необхідно пам'ятати, що означають терміни, якими так активно користується суспільство: **мовна агресія** – це насильницьке нав'язування етносу нерідної мови як засобу комунікації, освіти, науки, культури тощо [1, с. 14]; **мовленнєвий злочин** – правопорушення, що полягає у здійсненні засобами вербальної поведінки, шляхом використання продуктів мовленнєвої діяльності, тобто текстів, які поширюються в ЗМІ [3, с. 47-71]; **мовний злочин** – це

маніпуляція руйнівного характеру, що тиражується засобами масової інформації з метою впливу на масову свідомість, іноді мовні злочини можна розглядати як вид мовної маніпуляції [2]; **шок комунікативний** – усвідомлення несумісності в нормах і традиціях спілкування етносів, яке виникає в умовах безпосередньої міжкультурної комунікації і супроводжується неадекватною інтерпретацією або прямим відторгненням комунікативного явища представником гостьової національної лінгвокультурної спільноти з позицій власної комунікативної культури [1, с. 187];

У світовій практиці чітко визначають такі **види** мовних злочинів, як: *нав'язування брехливої картини світу; апеляція до суспільного розуміння; розповсюдження цього у ЗМІ* (Ю.О. Золотарьова) та *брехня, образа, словесний екстремізм, загроза насилля й вбивств* (Є.С. Кара-Мурза). Вважають, що **ознаками** мовних злочинів є маніпулятивний характер, масштабність, нанесення шкоди суспільству через ЗМІ.

Однією з характеристик мовних злочинів є їхня продуманість і наявність великої кількості інтерпретацій. Такого роду злочини вчиняються одними носіями мови проти інших. Першим практичним прикладом масштабного мовного маніпулювання дослідники вважають часи Великої Французької революції, наслідками якої були вільнодумство енциклопедистів та перші вправи у насильному ламанні мови (відмова від традиційних назв місяців та звичного звертання). Пізніше такі прийоми використовувалися в СРСР та Ірані (XX століття). Поява відомих нам висловів зі словом **вороги** у спілкування наших сусідів прийшли з часів Робесп'єра. Спочатку – **вороги народу** (Франція, СРСР), **вороги рейху** (Німеччина), **вороги ісламу** (Іран). Мовні маніпуляції активно використовували у В'єтнамі, тоді у лексикон населення вводили виправдовувальну лексику на зразок: *умиротворення* – повне знищення, *захисна реакція* – бомбардування, *дружній вогонь* – коли помилково обстрілюють або бомблять своїх. На сьогодні по відношенню до нашої країни та наших громадян у Росії ми чуємо *українці* – фашисти, *мова* – другорядна, бидляцька, *росіяни* – рятівники світу від терористів і подібні речі. У Росії такий вид злочину не є

тяжким, адже він допомагає владі тримати суспільство з необхідними думками, але для нас такі дії сусідньої держави мають серйозні наслідки.

21 лютого 1952 року у Бангладеші влада жорстоко придушила демонстрацію протесту проти урядової заборони на використання в країні бенгальської мови. Відтоді цей день у Бангладеші став днем полеглих за рідну мову. Лише у жовтні 1999 року на Тридцятій сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО було запроваджено Міжнародний День рідної мови, а починаючи з 21 лютого 2000 року, цей день відзначають і в нас.

Але, на жаль, населення України, не вчиться. За дослідженнями науковців (як вітчизняних, так і іноземних), якщо врахувати, що за різними категоріями оцінки із семи тисяч мов на планеті Земля, українська мова не покидає трійку, десятку рейтингів, час від часу отримує історично велику кількість заборон на своєму територіальному розміщенні. За останні 200 років її забороняли більше 400 разів. Граючись із мовним питанням, у 2014 році Україна втратила територіальну цілісність унаслідок неоголошеної війни з боку Російської Федерації. Агресія Росії проти України (так звана *гібридна війна*) призвела до окупації Криму та частини Донбасу.

Кожна країна намагається по-своєму захищатися від таких проблем.

Наприклад, 4 серпня 1994 року Національні збори й Сенат **Франції** ухвалили закон, у якому зазначено, що французька мова, як державна мова, згідно з Конституцією є важливою складовою частиною самобутності й національного надбання Франції. Знання французької мови і двох інших входить до основної мети навчання. За порушення цього закону накладається штраф у розмірі 9 тис. американських доларів або шість місяців ув'язнення.

В Україні лише на п'ятому році війни нарешті прийняли мовний закон, який допомагає підняти імідж України на світовому просторі, вперше захищає носіїв української мови на своїй землі. Супротив, який ми спостерігаємо сьогодні, це суттєва неповага до корінної нації. Виявляється гра в мову не вчить і втрата територій та смерть наших захисників нічого для більшості, як виявляється, не значить. Українці платять за свою історичну толерантність: не має значення хто

людина за національністю, хай живе поряд. Ніхто не говорить про неповагу до інших народів, але, можливо, пора вже вимагати поваги до себе.

Втрата територій – це лише одна із проблем. На окупованих територіях через військові дії люди не можуть чути рідну мову. Це матиме серйозні наслідки. Мова є частиною нас самих і, як довели науковці (матеріали досліджень оприлюднено в мережі інтернет), частиною територій.

1. Від якості мови залежить як співіснують люди та природа. На жаль, ми спостерігаємо неймовірні збої як у здоров'ї людей, так і в стані природи. Хтось може мило посміхатися на результати таких досліджень, але деякі острівні країни частково заборонили в'їзд туристів на їхні острови і помітили серйозні позитивні зміни.

2. Коли дитина розвивається в середовищі розбіжному з її природним еством, тобто народилася в Україні, а говорить іншою мовою як основною, а на останок іще й не якісною, то в неї погіршується пам'ять, з'являються вади мовлення, з'являється, так звана, мовна глухота. Такі проблеми можуть проявитися через покоління, проте, звернувши увагу на медичні дані, побачимо, що кількість дітей із такими проблемами збільшується. Тут постає питання про здоров'я нації.

3. Використання декількох мов змінює частково ментальність та характер людей. Наприклад, слова сказані однією мовою, можуть викликати хвилювання або збудження, а сказані іншою – залишати байдужим, і навпаки. Якщо людина вільно володіє обома мовами, все одно залежно від контексту, від обставин, від оточення, вона буде говорити або тією, або іншою. Навіть у думаючих людей буває лінгвістичний бар'єр: людина досить добре міркує в просторі однієї мови, але їй важко перейти на іншу. Часто російськомовні люди, яким складно перейти на українську, видають цю проблему за суспільну, політизують її.

Отже, що на території України, що на окупованих територіях ми спостерігаємо таке явище: повне відкидання і несприйняття грамотності. Переважно люди, які найбільше піднімають мовне питання, якісно не знають жодної мови. Їм легше говорити російською, бо її якість не перевіряють, проте,

якщо влаштувати перевірку знань, як показує досвід, більшість автоматично обирає українську, бо в ній вони менше письмово помиляються.

Покоління, яке виросте під час окупації на забраних територіях, на жаль, а з часом уважні люди це побачать, зі зміною ментальності матимуть суттєві психічні розлади. Відповідно, населення втратить свою ідентичність, а отже, і свою здатність чітко мислити. Це спричинить рівень спонтанної злочинності і неадекватність у діях. Фактично – це втрачене покоління як для нашої держави, так і держави окупанта. Таким чином, можна стверджувати, що відбувається свідоме знищення нації через знищення ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. Київ, 2004.
2. Золотарева Ю.А. О дефиниции термина «языковое преступление» [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://journals.uspu.ru/i/inst/ling/ling37/ling_37_32.pdf.
3. Кара-Мурза Е.С. Лингвистическая экспертиза как процедура политической лингвистики // Политическая лингвистика. 2009. № 1 (27). С. 47–71.
4. Кульчицький С. Триста років самотності: український Донбас у пошуках смислів і Батьківщини / С. Кульчицький, Л. Якубова. Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо»», 2016. 720 с.
5. Лібанова Е. Чому саме Донбас став місцем національної трагедії? Пошук неполітизованої відповіді на політичне питання / Е. Лібанова, М. Дмитренко // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2015. № 5-6 (79-80). С. 4–55.
6. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі. Національна доповідь / [Е.М. Лібанова, В.П. Горбулін, С.І. Пирожков та ін.]. Київ: НАН України, 2015. 363 с.
7. Скляр В. Чисельність та етномовний склад населення не підпорядкованих Україні територій Донецької та Луганської областей // ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України. Наукові записки. Випуск 5-6 (85-86). С. 255–278.